

בעצתך תנחני

מאמר שבועי להתבוננות בפרשת השבוע ובעבודת ה'

גיליון 204

פרשת מטות מסעי

בין ר"מ למלמד

למה אנשים לא רוצים להיות מלמדים?

עם שני כפתורים מאחורה, ואילו מלמד אינו זוכה לכבוד כלל, ופראק מאן דכר שמיה. במה נעוץ ההבדל?

נראה לבאר בדרך פשוטה. ממש על דרך הפשט.

גדלנו בישיבות והתחנכנו על כך שכל המוכשר והלמדן מחברו – הרי זה מוצלח מחבירו. זו התחרות בעולם שלנו: כמה כישורי המשכל שלך בעולם התורה. מי שיודע להגיד סברא טובה, מי ששולט בקצות ונתיבות, מי שהוא למדן ובעל כשרון – הוא שווה. מי שלא – לא. הדבר הזה לגיטימי ומובן, ואפילו ראוי ונכון. יש הערכה אצלנו להצלחה בתורה. כמובן שעל פי האמת יש להעריך אנשים לפי עמלם ולא לפי כשרונותיהם, אך בכל זאת בעולם שבו אנחנו חיים יש משמעות לתוצאות, ובהחלט זה דבר טוב שיש הערכה ללמדנים שמבינים ומונחים בלימוד ויודעים ללמוד כמו שצריך. זה חשוב שתהיה הערכה להצלחה בתורה, ללמדנות.

לפי זה נבין את החילוק. מלמד מתעסק עם משניות, גמרא רש"י, ובהמשך גם תוספות. לעומת זאת ר"מ בישיבה קטנה מתעסק עם לומד"ס, רי"ד, קצייס, ר' חיים ור' שימען. המלמד לא מוכיח כישורים למדניים יוצאי דופן, כי את כל מה שהוא עושה עושים גם כל האנשים הפשוטים. מי לא לומד גמרא רש"י? כולם לומדים. לעומת זאת הר"מ מפגין יכולות למדניות שאין לכל אחד. הוא יודע מה שלא כולם יודעים. הוא יודע להגיד את היסוד של ר' שימען במעכשיו ולאחר ל', ואת החילוק של הקצייס בן נהנה למשטרשי. לכן הוא זוכה לכבוד ולכפתורים.

אנשים מוכנים לקבל משכורת נמוכה ביותר כאשר הם מקבלים לצד זה משוב והערכה ומעמד. נכון, אין הרבה כסף, אבל הם מקבלים אישור שהם שווים, שהם ניצחו בתחרות. זה שווה כל הון. אבל אנשים לא מוכנים לקבל משכורת נמוכה כאשר אין מזה שום הערכה ושום הכרה ביכולותם וערכם. אם כבר לאבד מעמד – לפחות שיהיה מזה כסף טוב.

עד עכשיו דיברנו מצד המעמד. עכשיו נדבר מצד המבט של "לא לצאת לעבוד".

למה להיות ר"מ או אפילו משגיח בישיבה קטנה לא מוגדר כ"לצאת לעבוד", אלא כ"להיות מרביץ תורה", ואילו להיות מלמד כן נחשב כ"לצאת לעבוד"? הרי שניהם מלמדים תורה, מה ההבדל? למה כאשר אברך שואל אם לצאת להיות ר"מ בישיבה אין לו צד שזה יציאה לעבודה, ואילו כאשר הנידון הוא האם להיות מלמד הדבר הראשון שהוא אומר שזה "לצאת לעבוד"?

ההבדל הוא כשנבין מה עומד מאחורי המילים "לצאת לעבוד". כשאברך סוגר את הגמרא לכמה שעות ביום והולך לפרנס, יש כאן אמנם את הענין האמיתי שיש פחות שעות לימוד תורה בסדר יומו. ברור שאדם שזוכה ללמוד תורה בהתמדה לא רוצה להפסיק. אבל מעבר לכך, הקושי הרגשי שאנשים חווים ב"לצאת לעבוד", למרות שיש להם צורך נפשי או כלכלי, הוא בעיקר ההודאה בכישלון כביכול. אני מכריז על עצמי קבל עם ועדה: אני לא יכול להמשיך להיות אברך, אני יורד מהכביש המרכזי לדרך צדדית. לא הצלחתי להיות כמו כולם. זה מחסום שגורם לאנשים רבים שלא לצאת לעבוד גם כשיש להם צורך אמיתי בכך.

ואם כך, זה החילוק בין ר"מ למלמד. שניהם משקיעים בלימוד אותו זמן כמו מקודם, שניהם עסוקים בללמוד וללמד. בשניהם הנושא פה הוא לא ביטול תורה (בדרך כלל, כמובן שיש לדון בפועל בכל מקרה לגופו, אבל

האמת היא שבין המצרים ראוי לעסוק רק בעניני דיומא, במהותם של הימים והעבודה המוטלת עלינו בהם, אך שיחה עם אברך בכולל גרמה לי לסטות מהנושא ולעסוק בנושא אחר דחוף למדי: עבודת המלמדות.

סיפר לי אברך מהכולל שקיים לאחרונה מחסור גדול במלמדים, מחסור שהולך ומתגבר. ילדי ישראל זקוקים לרבנים שילמדו אותם את דבר ה', ואין. לקראת כל תחילת שנה מנהלי התת"ם מחפשים מלמדים חדשים – ואין. אנשים מעדיפים ללמוד תורה בעצמם, ומי שכבר מוכן לסגור את הגמרא בשביל פרנסה – מעדיף פרנסה אחרת.

מדוע זה קורה? זו נקודה שצריך לבון אותה. יש תולים זאת בשכר הנמוך של המלמדים. שכר ממוצע של מלמד הוא בערך 1,200 ₪ לשעה חודשית. כלומר, מלמד שעובד חמש שעות ביום מקבל על חודש עבודה 6,000 ₪. בממוצע זה 49 שקל לשעה. שכר נמוך מאוד, בהתחשב בעובדה שמלמד צריך להכין את השיעור, וצריך לדבר עם הורים בערב, וצריך לחשוב על תלמידיו גם מחוץ לשעות העבודה. ניתן בהחלט להבין את החשבון שעושה האברך לעצמו: אם בלאו הכי אני יוצא לעבוד, אקח עבודה ששכרה בצידה ואפשר לפרנס ממנה משפחה ברווחה ובקלות, ולא בדוחק רב ובהשקעה עצומה.

הפיתרון לזה הוא להעלות את השכ"ל שההורים משלמים. כמובן שכל מנהל חושש מלהעלות את השכר לבדו, ויתכן שצריך להציף את הנושא בבמות מפורסמות כדי שכולם יעלו את השכר ביחד, כמובן בכפוף לנטילת עצה מזקני ישראל שליט"א. דברים כאלה שייכים לתחומי פעילות שונים מהתחום שבו עוסק המאמר הזה בדרך כלל.

אך השאלה שצריך לברר הינה, מדוע אצל רמ"ם בישיבה המצב שונה לחלוטין? גם הם מקבלים שכר נמוך בערך אותו דבר, ממוצע של 5,500 לחודש, על אותו מספר שעות עבודה פחות או יותר. ואילו בתחום הזה אנו רואים נהירה המונית אחר המשורות התורניות, למרות השכר הנמוך. במה יגרע חלקו של מלמד מחלקו של מגיד שיעור או אפילו משגיח בישיבה קטנה? שניהם פועלים עם צעירים כל היום, ההבדל בגילים הוא בסך הכל שנתיים שלש, מדוע שם המגמה היא הפוכה?

אין שום ענין להיתמם, בתוך עמי אני יושב, וגם אני אישית משמש כר"מ בישיבה קטנה ולא הייתי מוכן לשמש כמלמד. להיות ר"מ זה תפקיד מכובד ולהיות מלמד זה תפקיד לא מכובד. הרב שטיינמן היה ר"מ בישיבה קטנה וזה לגיטימי לגמרי בעינינו, ואם הוא היה מלמד בחיידר אין ספק שכותבי העיתים היו מעלימים פרק זה בתולדות חייו. ר"מ בישיבה קטנה יכול לשמש במקביל גם כרב קהילה, ואילו מלמד לא. היתה תקופה מסוימת ששקלתי להיות מלמד בשביל צרכי פרנסה, ובר הזהיר אותי: "לא כדאי לך, כל ההשפעה של 'בעצתך' תרד לגמרי". אפילו החשיפה הזאת אני מניח שגרמה לחלק מכם לפקוח עיניים ולחשוב פעמיים... אבל מה באמת ההבדל? למה ר"מ זה כבוד ומלמד לא?

יש שיגידו שמלמד מתעסק עם בעיות משמעת ור"מ עוסק רק בללמד תורה. המציאות היא שאין זה כך. שיחה פשוטה עם ר"מ בישיבה קטנה תלמד אתכם שגם להם יש בעיות משמעת (אלא אם כן הם מתעלמים מכך כדי לא להרגיש שהם מלמדים בחיידר). אישית, למדתי בפוניבז' הקטנה, ובעיות המשמעת שהיו שם יכלו למלא כמה ספרים. אפילו ר' מיכל יהודה התמודד עם חוצפות בשיעורים... יתכן שבחיידר בעיות המשמעת תופסות יותר נפח, אך עדיין אין זה מצדיק את ההבדל התהומי בהתייחסות. ר"מ זוכה לכבוד, להיות ר"מ זה מעמד ומזכה בזכות ללכת

מדובר כאן בהכללה). מה כן ההבדל בין לצאת להיות ר"מ ללצאת להיות מלמד? ההבדל הוא שהר"מ לא מכריז על עצמו "ירדתי מהדרך המרכזית", כי אדרבה זה שדרוג במעמד, הוא מכריז על עצמו: "אני מוצלח בלימוד, אני למדן, הגעתי לדרגה גבוהה אפילו יותר מאברך רגיל". אבל המלמד מכריז על עצמו את ההיפך. הוא כאילו אומר: "אני לא מוצלח בלימוד כמו כל האברכים, ירדתי מללמוד קדשים ותערובות וסוגיות בשבת – ללמד ילדים גפ"ת בסיסי ופשוט". ההכרזה הזאת, היא שעושה את ההבדל.

וזו גם הסיבה למה שקורה בכיתות ח'. בכיתה ח' תפקידו של המלמד הוא להקנות לילד כלים לקראת הישיבה קטנה. בישיבה קטנה הרי אומרים רייד ישיבתי – קצות ונתיות, ר' נפתלי וקובץ שיעורים, ועוד. המלמד חש שחובתו להקנות כלים לילד ללימוד החדש הזה, וזה מצוין. אך פעמים רבות הדבר מגיע על חשבון הפשט הבסיסי והישר. מפסיקים ללמד גמרא ועוברים ללמד "מפרשים". סיפר לי חבר ת"ח שפעם שאל קבוצת ילדים מת"ת חשוב, שלמדו האיש מקדש לקראת המבחנים לישיבות: "תגידי לי בבקשה: הדין הוא שגם איש וגם אשה יכולים לשלוח שליח לקידושין, האם שניהם נלמדים מאותו פסוק או שצריך לכל אחד מהם פסוק נפרד?" הם פשוט לא ידעו להגייד תשובה ברורה בשתי מילים. הם התחילו לענות: "העצמות יוסף אומר שהשיטה לא נודע למי אומר, ור' אלחנן אומר שיש חקירה מה שולחים" וכו' וכו'.

הלב נכמר לראות ילדים בכיתה ח' בשעות הצהריים בשבתות יושבים ועמלים בתורה, ומשננים ערמות של שמות של "מפרשים", כאשר צורתא דשמעתא הבסיסית חסרה להם. אומרים מילים על גבי מילים בלי להבין כלום.

ומהיכן זה נובע? כאמור לעיל, לפעמים זה נובע מאילוצים של מבחנים לישיבה קטנה, אבל לפעמים זה נובע מרצון של המלמד להרגיש שהוא מתעסק עם רמה גבוהה ולא רק עם גפ"ת פשוט. הוא כבר לא שייך לחיידר, אלא הוא סניף של הישיבה קטנה בתוך החיידר. להגייד רייד בשיעור זה נתון הרגשה טובה שהוא גבוה יותר. בקצרה: כל הנזק של ילדי כיתות ח' נובע מהמבט על המלמד.

מה הפיתרון לכל המצב הזה? אולי יש שיגידו שיש להעלות את מעמדם של המלמדים באמצעים כאלה ואחרים, על ידי נתינת עליות מכובדות או תקנה של לבישת פראקים מכיתה ה' ומעלה. לענ"ד זה לא יועיל כ"כ, כי הציבור לא קונה פתרונות חיזוניים. כל עוד שהתפיסה הבסיסית כלפי המלמד היא שהוא "בסך הכל לומד משניות וגפ"ת", זה ימשיך להתפס כיציאה לעבודה והכרזה עצמית של כישלון מסוים.

אולי יש להציע שהפיתרון האמיתי נעוץ בשינוי תפיסה. לגשת אל כל התורה בצורה הגיונית ופשוטה, ואז לגלות שלימוד חומש משנה וגמרא, כביכול "פשט פשוט", היא עבודה גדולה ועצומה, והנחלתה לתלמידים, לא משנה באיזה גיל, היא עבודה למדנית לכל דבר וענין.

היתה תקופה שמסרתי שיעורים במשניות באיזשהו קו, שיעור של חצי שעה על שתיים עשרה משניות ליום. הכנת שיעור זה ארכה לי כשלוש שעות לפחות. לימוד משנה אמיתי בהבנה קשה הרבה יותר מלימוד שטיקל קצות. להבין ברור מה החידוש במשנה, מה ההגדרה ההלכתית שהמשנה מחדשת, הנפ"מ מזה למעשה, הסברא בזה, המקור לזה – זו עבודה גדולה מאוד.

תפתחו משנה, כל משנה מזדמנת שתפתחו – ותגלו שהעבודה של בירור כוונת המשנה בבהירות היא עבודה בלי סוף.

לא רק משנה, גם פסוקים בחומש. לומדים קבוצת פסוקים. מה המסר שלהם, מה הסיבה שהתורה מנסחת כך וכך ולא בקיצור יותר, מה הדינים העולים למעשה מפסוקים אלה. לשאול את השאלות הפשוטות והמתבקשות שצריכות להישאל.

הנה דוגמאות לשאלות שעולות לי ברגע זה בראש על פסוקים מזדמנים: "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען". זו כפילות, לא? הרי ברור שיצחק גר בארץ כנען! הלאה: "אלה תולדות יעקב יוסף וכו'". בפשטות ותולדות הכוונה ילדים. וכי יוסף היה הילד היחיד של יעקב?

שאלות כאלה אפשר לשאול בכיתה, לעורר את הילדים ללימוד אמיתי, לפתוח להם את כלי החשיבה וההיגיון, לחבר אותם ללימוד. שאלות

כאלה צריכים ראשית כל לשאול את עצמנו, ואז נמצא את עצמנו לומדים מחדש פסוקים בתורה ומשניות וגמרות ומגלים עולם חדש.

יש לנו תחושה שכל חלק הפשט של התורה הוא מובן מאליו ומתאים רק לילדים צעירים, והעבודה האמיתית של השכל מתחילה בחשבונות של הקצות עם המהלך של ר' נפתלי, ושניהם ביחד לפי הבעל המאור והמלחמות. אבל את זה צריך לשנות. לא רק בשביל שאברכים ירצו להיות מלמדים לא פחות ממה שהם רוצים להיות רמ"ם, אלא בעיקר כדי שנזכה להנחיל את הודה וכבודה ותפארתה של תורה.

המצב הנוכחי שבו היסודות של התורה, החומש והמשניות והגמרא ה"פשוטה" עומדים מונחים בקרן זווית – הוא קטסטרופלי. המחירים של זה כבדים ממש. יש בחורים שלא יודעים להתמודד עם גמרא בצורה אמיתית, וכל החשיבה שלהם עוסקת בדקויות תלושות ומעומעמות. השכל לא סובל את זה, וכך מאבדים טעם בלימוד. המתקיות של התורה נמצאת בהתבססות על הפשט, בחשיבה יסודית ובהירה שבוחנת כל דבר מהשורש, גם בקריאת הטקסט, גם בהבנת ההיגיון הבסיסי הבריאי. כל הלומדות היא קומה שניה, שאי אפשר להגיע אליה בלי לעבור בקומה הראשונה.

הקשר עם התורה והיסודות של ההבנה נבנים בהתחלה, בשנים הראשונות של התלמיד, במפגש הראשון עם החומש והמשנה והגמרא. להעמיד את זה נכון זו עבודה גדולה.

אז נכון שיש מלמדים בחיידרים שלא עובדים ככה, וזה גורם לתחושה שמלמדות היא עבודה לשטחיים. אבל הרי יש גם מלמדים רבים מוכשרים ולמדנים, ויש גם אברכים רבים למדנים שמחפשים להעניק, והרי כידוע קשה להשתלב בעולם הישיבות עם היצע המשרות המצומצם. אולי הגיע הזמן לייסד את זה בצורה מאורגנת? אולי כאן המקום להציע לבעלי יוזמה להתאגד, להקים ארגון גג שיעסוק בהכשרת מלמדים, לא רק לאבחון בעיות קשב והתנהגות, אלא הנחלת התורה מהפסיעות הראשונות בצורה יסודית בהבנה ישרה ועמוקה. שירכשו כלים איך לחשוב בבהירות ואיך לחנך לשוב, איך למצוא את הטעם ואיך לבנות את יסודות ההבנה, איך לגשת להבנת הנקרא, איך לגשת למבנה של סוגיא, איך לקרוא רש"י ואיך לנתח תוספות.

אם היוזמה תתפוס תאוצה ותפורסם כראוי, אזי אברך שיעבור הכשרה כזאת ויהיה מלמד בעל הסמכה מארגון זה, יסתובב עם תחושה של יוקרה, כי החשיבה שלו תהיה יסודית ועמוקה, וזה יבלוט. זה גם ישפיע על הגישה החינוכית שלו, כי מי שמתרגל לחשוב חושב ביסודיות בכל תחום. יהיה אפשר לשלב בהכשרה זאת גם שיעורים על יסודות חינוך, על זיהוי בעיות, על משמעת, ועוד.

זה יעלה את הרמה הכללית של המלמדים, זה גם יוכל לגרום להם לדרוש שכר גבוה יותר כי הם ישרו מקצועיות ויעלו את התלמידים שלהם לרמה גבוהה. בקיצור, יש כאן רעיון שאולי יכול לפתור בעיות רבות, ואולי כבר קיים באיזשהו מקום ורק זקוק לשדרוג תורני ופרסומת מושקעת, ובעבודה נכונה הוא יוכל לסייע רבות לעם ישראל.

הכנה לבחורים העולים לישיבה גדולה

לבחורים העולים לישיבה, ניתן לשמוע סדרת שיחות הדרכה בקול הלשון הנמסרת בימים אלה מפי הגר"צ בוצ'קובסקי. הסדרה מתומצתת ופרקטית, כוללת מספר שיעורים העוסקים בכל הנושאים של צמיחת הבחור בשנות הישיבה: יראת שמים ושמירה עצמית, נסיונות הגדילה, חיבור וצמיחה בלימוד, חיי חברה, בנין האישיות. השיעורים נמצאים בתיקת "שיעורי הרב יעקב בוצ'קובסקי", בתיקיה "הכנה לישיבה גדולה". כרגע יש שם שיעורים בנושאים: התחברות ללימוד, כתיבה, חברותות, מוסר, חברים רעים, שמירה מטכנולוגיה, ועוד. בעז"ה התיקיה תתעדכן עוד בהמשך.

המאמר בעלון זה נמסר בכולל דורשי ציון ביתר עילית ע"י הגר"צ בוצ'קובסקי שליט"א. לקבלת המאמרים בקביעות, שלח מייל לכתובת: 0548407520@gmail.com